

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Aneta Varáčková

Vypořádání společného jmění manželů – vybrané problémy

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 29. listopadu 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 87 494 znaků včetně mezer.

Aneta Varáčková

V Praze dne 29. listopadu 2024

Poděkování

Na tomto místě bych ráda upřímně poděkovala JUDr. Michaelé Hendrychové, CSc. za její ochotu, vstřícný přístup a cenné rady při vedení mé diplomové práce.

Dále děkuji své rodině a svým nejbližším za podporu nejen při psaní diplomové práce, ale v průběhu celého studia. Děkuji také svým kolegům za všechno, co mě naučili.

Obsah

Úvod	6
1. Společné jmění manželů.....	8
1.1. Pojem společného jmění manželů	8
1.2. Vznik společného jmění manželů.....	9
1.3. Obsah společného jmění manželů	10
1.3.1. Aktiva a výjimky z aktiv	10
1.3.2. Podíl v obchodní korporaci	12
1.3.3. Pasiva.....	13
1.4. Právní důvody majetkového uspořádání mezi manžely	14
1.4.1. Zákonný režim.....	15
1.4.2. Smluvený režim.....	15
1.4.3. Režim založený rozhodnutím soudu	18
2. Vypořádání společného jmění manželů.....	19
2.1. Pojem vypořádání společného jmění manželství.....	19
2.2. Zánik společného jmění manželů	20
2.3. Zrušení a zúžení společného jmění manželů	22
2.4. Vypořádání společného jmění manželů dohodou	22
2.5. Vypořádání společného jmění rozhodnutím soudu.....	23
2.6. Vypořádání společného jmění manželů na základě právní domněnky	26
2.7. Ochrana třetích osob při vypořádání společného jmění manželů.....	27
3. Vybrané problémy vypořádání společného jmění manželů.....	28
3.1. Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů.....	28
3.1.1. Valorizace vnosů podle platné a zrušené právní úpravy.....	28
3.1.2. Judikatura Nejvyššího soudu ve věci valorizace vnosů	30
3.1.3. Judikatura Ústavního soudu ve věci valorizace vnosů.....	34
3.2. Nárůst hodnoty majetku jako zisk z výlučného majetku	36

Závěr.....	41
Seznam zkratek a definic.....	43
Seznam použitých zdrojů	44
Abstrakt	48
Klíčová slova.....	49
Abstract.....	50
Key words.....	51

Úvod

Společné jmění manželů představuje klíčový institut platné právní úpravy manželského majetkového práva, který zásadním způsobem ovlivňuje životy manželských párů a s nímž se za život setká většina obyvatel České republiky. Stejně aktuálním a významným tématem je vypořádání společného jmění manželů, k němuž dochází při zániku, zrušení či zúžení společného jmění manželů. Vypořádat společné jmění manželů je možné dohodou, rozhodnutím soudu či zákonnou právní domněnkou. Klíčovým krokem při vypořádání je určení, co tvoří nebo tvořilo součást společného jmění manželů, a co je tedy třeba vypořádat. Proces takového určení je zároveň ovlivněn režimem, kterému majetkové uspořádání mezi manžely podléhá.

Vypořádání společného jmění manželů je ošetřeno rozsáhlou právní úpravou, která však často vede k interpretačním nejasnostem a rozcházejícím se názorům v odborné právní literatuře. Různorodost a složitost manželských životních příběhů a majetkových situací manželů mnohdy komplikují aplikaci zdánlivě jasných zákonných ustanovení. Mnoho právních otázek týkajících se vypořádání společného jmění manželů stále čeká na sjednocující judikaturu Nejvyššího soudu, která by poskytla výkladová vodítka k problematickým ustanovením. V jiných případech, přestože Nejvyšší soud svůj právní názor poskytne, nejedná se pokaždé o právní názor spravedlivý, smysluplný a obecně aplikovatelný.

Valorizace vnosů ve smyslu § 741 odst. 2 občanského zákoníku představuje první vybraný problém vypořádání společného jmění manželů, kterému se v diplomové práci věnuji. Otázka způsobu, jakým má být valorizace vnosů uplatňována, byla po dlouhou dobu jedním z nejdiskutovanějších témat v oblasti vypořádání společného jmění. V rámci analýzy vývoje soudní praxe v oblasti problematiky valorizace vnosů představuji situaci, ve které Nejvyšší soud výkladové vodítko nabídnul, jednalo se však o vodítko právně neuspokojivé. Nadto Nejvyšší soud překročil meze soudcovského dotváření práva a zasáhnout musel Ústavní soud, což v diplomové práci analyzuji.

Jako druhý problém vypořádání společného jmění manželů jsem zvolila otázku právního výkladu pojmu *zisk* ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku. Zaměřuji se na výklad, který se v odborné právní literatuře objevuje již několik let a podle kterého lze „zisk“ chápat také jako nárůst hodnoty majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. Tento problém ilustruje situaci, ve které absence sjednocující judikatury Nejvyššího soudu vede k dlouhodobě nejednotným právním názorům obsaženým v odborné právní literatuře. Přistupuji k této otázce jako hypotetický soudce, který musí rozhodnout i bez výkladového vodítka Nejvyššího soudu.

Na základě analýzy relevantních soudních rozhodnutí a odborných právních názorů formuluji vlastní názor, přičemž tato východiska hodnotím z pohledu logiky a principu spravedlnosti.

Cílem této diplomové práce je představit institut společného jmění manželů a institut vypořádání společného jmění manželů, a zároveň provést podrobnou analýzu dvou vybraných problémů, které s vypořádáním společného jmění manželů souvisejí. Na těchto problémech bych ráda ukázala, jaké negativní dopady může způsobit problematický výklad Nejvyššího soudu týkající se ustanovení o vypořádání společného jmění manželů, ale také absence jakéhokoliv výkladu Nejvyššího soudu. Dále znázorňuji možné způsoby, jak se s těmito problémy *vypořádat*.

1. Společné jmění manželů

1.1. Pojem společného jmění manželů

Společné jmění manželů je institut zakotvený v českém právním řádu v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**občanský zákoník**“). Společné jmění manželů tvoří základní prvek české právní úpravy manželského majetkového práva a hraje klíčovou roli v oblasti práva rodinného.

Institut společného jmění manželů představuje právní úpravu vlastnické plurality manželů. Právní úprava společného jmění manželů vychází ze zásady rovnosti manželů, kterou stanovuje občanský zákoník (§ 687 odst. 1 občanského zákoníku). Manželé nemají určeny podíly ve vztahu ke společnému jmění manželů.¹ Práva a povinnosti se společným jměním spojená náleží manželům společně a nerozdílně (§ 713 odst. 2 občanského zákoníku).

Definiční znaky společného jmění manželů a jeho obsahu jsou vyjádřeny v § 708 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého je součástí společného jmění manželů to, co (i) náleží manželům, (ii) má majetkovou hodnotu, a (iii) není vyloučeno z právních poměrů.

Ad (i) Společné jmění manželů je souhrnem všeho, co náleží manželům, pokud jsou naplněny i další dva definiční znaky a zároveň se neuplatní žádná ze zákonem stanovených výjimek nebo pravidel, na kterých se manželé dohodli či o kterých rozhodl soud a která by upravovala obsah společného jmění manželů odlišně.

Společné jmění manželů může vzniknout pouze mezi manžely, protože existence manželství je první a nezbytnou podmínkou pro vznik společného jmění manželů. Úprava společného jmění manželů obsažená v občanském zákoníku nedopadá na majetkový režim registrovaných partnerů či nesezdaného druha a družky.² Společné jmění manželů nelze založit mezi osobami odlišnými od manželů ani uzavřením smlouvy, přestože by to bylo vůlí stran. Osoby odlišné od manželů si mohou pouze upravit svůj vzájemný majetkový poměr tak,

¹ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 2.

² KRÁLÍK, Michal. § 708 [Definiční znaky a právní režim společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

že svým obsahem bude shodný s úpravou společného jmění manželů, nebude však bez dalšího způsobovat důsledky spojené s existencí společného jmění manželů.³

Ad (ii) Ze společného jmění manželů je vyloučeno vše, co nemá majetkovou hodnotu. Součástí společného jmění manželů tak nemohou být práva a povinnosti bez majetkové hodnoty, což jsou např. osobní či osobnostní práva. Součástí společného jmění manželů nejsou ani majetková práva neoddělitelně spjatá s osobou jednoho z manželů.⁴

Ad (iii) Vyloučení věcí z právních poměrů odpovídá jejich vyloučení z právního obchodu. Z právního obchodu jsou vyňaty věci, které nejsou předmětem vlastnictví obecně nebo k nimž je vlastnické právo výhradně přiznáno určité osobě odlišné od manželů na základě zákona. Tyto věci se nemohou stát předmětem závazku a manželé je nemohou nabýt do svého vlastnictví, a proto se ani nemohou stát součástí společného jmění manželů.⁵

1.2. Vznik společného jmění manželů

Vznik společného jmění manželů je podmíněn existencí manželství. Ke vzniku společného jmění manželů může dojít nejdříve při vzniku manželství.⁶ Zákonná úprava nestanoví den, ve kterém společné jmění manželů vzniká. Lze však dovodit, že v naprosté většině případů společné jmění manželů vzniká ze zákona vzápětí po sňatku, tj. po druhém sňatečném prohlášení.

V právní úpravě se nacházejí výjimky z tohoto pravidla a společné jmění manželů může vzniknout odlišného dne než toho dne, ve kterém bylo uzavřeno manželství. Odlišný okamžik vzniku společného jmění manželů je typický pro takové majetkové uspořádání mezi manžely, které podléhá smluvenému režimu. Jde o režim oddělených jmění a režim vyhrazující vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství (kterým bude věnován prostor v části 1.4.2 této diplomové práce).

³ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 2.

⁴ DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Právní rukověť. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-597-7, s. 109.

⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. § 710. In: ZUKLÍNOVÁ, M., ELISCHER, D., NOVÁ, H., FRINTOVÁ, D., FRINTA, O., MOCEK, O., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-30]. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁶ KRÁLÍK, Michal. § 708 [Definiční znaky a právní režim společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

Podle § 276 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „insolvenční zákon“) platí, že pokud dlužník uzavře nové manželství po dobu trvání účinků konkursu, není možné, aby došlo ke vzniku společného jmění manželů. Společné jmění manželů v takovém případě vznikne až ve chvíli, kdy zaniknou účinky konkursu dlužného manžela. Toto pravidlo není možné obejít ani smluvně, když jsou podle § 276 odst. 2 insolvenčního zákona sankcionovány neplatností takové smlouvy o rozšíření společného jmění manželů, které by tomuto pravidlu odporovaly. Obdobné platí také pro způsob řešení úpadku dlužného manžela oddlužením. Trvajících účinky ostatních způsobů řešení úpadku dlužného manžela vzniku společného jmění manželů nebrání.⁷

1.3. Obsah společného jmění manželů

Z vymezení pojmu jmění obsaženého v § 495 občanského zákoníku se podává, že společné jmění manželů tvoří souhrn majetku manželů a jejich dluhů. Obsah společného jmění manželů tak není tvořen pouze aktivy, ale zahrnuje také pasiva.

Na tomto místě je nutné podotknout, že zákonná úprava aktiv a pasiv, která jsou součástí společného jmění manželů, se vztahuje na případy, kdy společné jmění manželů podléhá zákonnému režimu. Manželské majetkové režimy a jakým způsobem je možné se od zákonného rozsahu společného jmění manželů odchýlit bude blíže rozebráno v části 1.4 této diplomové práce.

1.3.1. Aktiva a výjimky z aktiv

Aktiva společného jmění manželů jsou definována v § 709 odst. 1 občanského zákoníku, který říká, že „součástí společného jmění je to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství,“ pokud se nejedná o některou z výjimek, které ustanovení taxativně uvádí.

Ustanovení § 709 odst. 2 občanského zákoníku jako součást společného jmění manželů přidává zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů. V praxi se při výkladu tohoto ustanovení objevují problémy, když se v odborné literatuře rozcházejí názory na to, co vše je

⁷ ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan. § 279 [Nemožnost vzniku nového společného jmění manželů]. In SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon: komentář. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-753-8.

možné zastřešit pojmem zisk. Této problematice bude věnován prostor v části 3.2 této diplomové práce.

Za prvé součástí společného jmění manželů není to, co slouží osobní potřebě jednoho z manželů (§ 709 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku). To mohou být věci osobní hygieny, oblečení a další. Podle zrušené právní úpravy obsažené v § 143 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013 (dále jen „**občanský zákoník z roku 1964**“), platilo, že výjimku tvořily takové věci, které osobní potřebě jen jednoho z manželů sloužily podle své povahy. Platná právní úprava občanského zákoníku od této formulace upustila. Další změnu lze spatřovat u věcí sloužících výkonu povolání jednoho z manželů, které platná právní úprava ze společného jmění manželů nevyřazuje (oproti právní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964).⁸

Další výjimku tvoří předměty bezúplatného nabytí majetku jedním z manželů. K prolomení této výjimky může dojít projevem úmyslu dárce či zůstavitele, aby se věc součástí společného jmění stala (§ 709 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku).

Součástí společného jmění manželů se nestává to, co jeden z manželů nabyde jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech, tedy např. částky bolestného či náhrady vyplacené za zásah do osobnostních práv. K zákonnému zakotvení této výjimky došlo až v platném občanském zákoníku, judikatura však tyto nároky vyjímala ze společného jmění manželů již před jeho účinností. To bylo odůvodněno tím, že takový nárok je úzce spjat s osobností manžela.⁹

Součástí společného jmění manželů není ani to, co jeden z manželů nabyl právním jednáním vztahujícím se k součásti jeho výhradního vlastnictví (§ 709 odst. 1 písm. d) občanského zákoníku). Takovým právním jednáním může být typicky transformace majetku (resp. jeho součástí), který manžel má ve svém výlučném vlastnictví.

Pokud jeden z manželů získá majetkový kus transformací majetkového kusu, který měl ve svém výlučném vlastnictví, tento nově získaný majetkový kus se do společného jmění manželů neřadí. Transformace zahrnuje nejen výměnu věci ve výlučném vlastnictví jednoho

⁸ KRÁLÍK, Michal. § 709 [Zákonný režim společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

⁹ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 31.

z manželů za věc jinou (tj. směnu), ale také zpeněžení věci ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů a případně také následnou koupi nové věci z výtěžku. Majetkový kus získaný transformací zůstává ve výlučném vlastnictví toho manžela, kterému patřila původní věc.¹⁰

Transformací je v podstatě také poslední výjimka uvedená v § 709 odst. 1 písm. e) občanského zákoníku, když součástí společného jmění manželů není ani to, co jeden z manželů nabyl za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Výjimky doplňuje § 3040 občanského zákoníku, který jako přechodné ustanovení upravuje věci, které byly vydány jednomu z manželů v rámci restitucí majetku. Takové věci se součástí společného jmění manželů nestanou, pokud byly ve vlastnictví manžela již před uzavřením manželství nebo pokud mu byly vydány jako prvnímú nástupci původního vlastníka věci.

Pokud se manželé nemohou dohodnout, zda je konkrétní aktivum součástí společného jmění či zda se na něj uplatní některá z uvedených výjimek, podle judikatury Nejvyššího soudu musí důkazní břemeno unést ten manžel, který tvrdí splnění podmínek pro vyloučení věci ze společného jmění manželů.¹¹

1.3.2. Podíl v obchodní korporaci

Podíl manžela v obchodní korporaci je zahrnut jako aktivum, které tvoří součást společného jmění manželů v § 709 odst. 3 občanského zákoníku. Aby se podíl manžela skutečně stal součástí společného jmění manželů, společníkem obchodní korporace se manžel musí stát za trvání manželství, přičemž je rovněž potřeba brát ohled na výjimky uvedené v § 709 odst. 1 občanského zákoníku.

Nabytím podílu do společného jmění manželů není založena účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu. To znamená, že práva a povinnosti společníka se vztahují pouze k tomu z manželů, který je společníkem. Skutečnost, že podíl je součástí společného jmění manželů, má význam především ve vztahu k dispozicím s tímto podílem, na které se vztahují zákonná pravidla pro správu majetku ve společném jmění manželů.¹²

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018, sp. zn. 22 Cdo 5866/2017.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2022, sp. zn. 22 Cdo 3070/2021.

¹² KRÁLÍK, Michal. § 709 [Zákonný režim společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

Výjimkou jsou bytová družstva, která mají za cíl uspokojovat bytové potřeby svých členů (§ 709 odst. 3 občanského zákoníku). Vzhledem k tomu, že tyto potřeby se týkají obou manželů, je vhodné, aby manželé byli členy družstva společně.¹³

Manžela, který vlastní obchodní podíl, není možné zaměňovat za manžela, který je samostatně podnikající fyzickou osobou,¹⁴ a to především ve vztahu k § 709 odst. 2 občanského zákoníku, jak bude podrobněji rozebráno v části 3.2 této diplomové práce.

1.3.3. Pasiva

Podle § 710 občanského zákoníku tvoří součástí společného jmění také pasiva, která jsou vymezena jako „dluhy převzaté za trvání manželství.“

Na základě § 713 odst. 3 občanského zákoníku platí, že manželé jsou zavázáni z právních jednání týkajících se společného jmění nebo jeho součástí společně a nerozdílně. Manželé ve vztahu k dluhům, které jsou součástí společného jmění manželů, vystupují jako solidární dlužníci. K uhrazení společného dluhu může dojít i z výhradního majetku jednoho z manželů ve smyslu pravidla *jeden za všechny, všichni za jednoho*, které je obsaženo v § 1872 odst. 1 občanského zákoníku.

Použitím slova „převzaté“ se zákonodárce odchýlil od úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964, která obsahovala slovo „vzniklé“. Tím došlo k významné změně, jelikož se podle platné právní úpravy mohou stát součástí společného jmění manželů pouze takové dluhy, které vznikly manželům nebo jednomu z manželů na základě právního jednání manžela.¹⁵ Podle důvodové zprávy „jde tedy o dluhy, které lze převzít: takovými jsou jen dluhy soukromoprávní (nikoli veřejnoprávní), a jen o závazky z řádného obligačního důvodu (nejde o závazky z porušení právní povinnosti).“¹⁶ V nejčastějších případech se jedná o smlouvu, kterou uzavřeli manželé společně a touto smlouvou jsou také společně zavázáni. Mezi dluhy, které převzít nelze, spadají např. nedoplatky daní a sociálního pojištění, dluhy uložené soudním

¹³ Tamtéž.

¹⁴ VAŠÍČEK, Milan, JANEČKOVÁ, Karolína. Zisk z výlučného majetku a vypořádání SJM. Právní rozhledy, 2024, č. 1-2, s. 42.

¹⁵ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 42.

¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 710.

rozhodnutím či rozhodnutím jiného orgánu moci veřejné, dluhy vznikající v souvislosti s odpovědností za delikt.¹⁷

Obdobně jako u aktiv, občanský zákoník stanovuje výjimky, kdy se dluhy součástí společného jmění nestanou, přestože byly převzaty za trvání manželství. První výjimka se vztahuje na dluhy, které souvisí s majetkem ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, pokud jejich výše překračuje zisk plynoucí z tohoto majetku (§ 710 písm. a) občanského zákoníku). Dluhy se součástí společného jmění manželů stávají pouze do výše zisku z výhradního majetku, protože tento zisk se stává součástí společného jmění manželů (§ 709 odst. 2 občanského zákoníku).

Druhou výjimku tvoří dluhy, které jeden z manželů převzal, aniž by s tím souhlasil druhý manžel a zároveň nebyly převzaty při obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny (§ 710 písm. b) občanského zákoníku). Manžel souhlas uděluje druhému manželovi a zákon neurčuje formu, kterou by musel souhlas mít.¹⁸

Dluhy, které převzal jeden z manželů i bez souhlasu druhého manžela, se stávají součástí společného jmění manželů, pokud k nim došlo při obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. Obstarávání každodenních či běžných potřeb rodiny zahrnuje např. nákup potravin nebo platby spojené s chodem a údržbou domácnosti či rodinného automobilu. Běžnost či každodennost těchto potřeb je třeba posuzovat s přihlédnutím k majetkovým schopnostem a možnostem té či oné rodiny. Musí se jednat o převzetí dluhu z pohledu dané rodiny tradiční, dlouhodobé, opakující se.¹⁹

1.4. Právní důvody majetkového uspořádání mezi manžely

Podle platné právní úpravy obsažené v občanském zákoníku majetkové uspořádání mezi manžely může podléhat třem režimům, a to režimu zákonnému, režimu smluvenému nebo režimu, který je založen soudním rozhodnutím (§ 708 odst. 2 občanského zákoníku).

¹⁷ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 43.

¹⁸ KRÁLÍK, Michal. § 710 [Pasiva společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

¹⁹ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 52.

1.4.1. Zákonný režim

Zákonný režim společného jmění manželů lze považovat za režim základní, neboť zákonnému režimu majetkové poměry manželů podléhají bez dalšího, pokud není na základě smlouvy či soudního rozhodnutí určeno jinak. Vybraná pravidla stanovená pro zákonný režim často následuje i jmění manželů ve zbývajících režimech, které se oproti zákonnému režimu vymezují pouze do určitého rozsahu²⁰ (to neplatí pro režim oddělených jmění a převážně ani pro režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství, kterým bude věnován prostor v části 1.4.2 této diplomové práce).

Právní úprava se nevztahuje jen na obsah společného jmění manželů (viz část 1.3 této diplomové práce), ale také na správu společného jmění manželů v zákonném režimu. Manželé společně, nebo na základě dohody jeden z manželů, užívají, udržují, spravují a hospodaří se svým společným jměním manželů včetně plodů a užitků z něj (§ 713 odst. 1 občanského zákoníku). Povinnosti a práva spojená se společným jměním (nebo jeho součástí) náleží oběma manželům společně a nerozdílně, přičemž z právních jednání týkajících se (součástí) společného jmění manželů jsou zavázáni a oprávněni rovněž společně a nerozdílně (§ 713 odst. 2, 3 občanského zákoníku). V určitých situacích je k právním jednáním jednoho manžela týkajících se (součástí) společného jmění manželů vyžadován souhlas druhého manžela. O jaké situace se jedná, následky nedodržení neudělení takového souhlasu či za jakých podmínek je možné nahradit souhlas manžela soudním rozhodnutím je upraveno v §§ 714 a 715 občanského zákoníku.

1.4.2. Smluvený režim

Smluvený režim společného jmění manželů je takový režim, který vzniká smlouvou manželů či snoubenců. Snoubence občanský zákoník definuje jako „muže a ženu, kteří hodlají vstoupit do manželství“ (§ 656 odst. 1 občanského zákoníku). Pokud je smlouva o manželském majetkovém režimu uzavřena mezi snoubenci, stává se účinnou ve chvíli, kdy mezi snoubenci dojde k uzavření manželství (§ 720 odst. 1 občanského zákoníku).

„Smlouva o manželském majetkovém režimu vyžaduje formu veřejné listiny“ (§ 716 odst. 2 občanského zákoníku), tedy notářského zápisu. Stanovení povinné zvláštní písemné formy má své opodstatnění v důsledcích, které smlouvy o manželském majetkovém režimu

²⁰ Tamtéž, s. 18.

mohou mít i pro třetí osoby. Nedodržení stanovené formy má za následek absolutní neplatnost takové smlouvy. Na druhou stranu § 721 odst. 1 občanského zákoníku dává manželům možnost zapsat svou smlouvu o manželském majetkovém režimu do veřejného seznamu vedeného Notářskou komorou, čímž manželé, mimo jiné, vyloučí dobrou víru třetích osob ve vztahu k neznalosti smluveného režimu.²¹

Manželům či snoubencům je dána rozsáhlá smluvní volnost při rozhodování o úpravě jednotlivých práv a povinností. Pokud smlouva o manželském majetkovém režimu neobsahuje ničeho, co by bylo kogentními ustanoveními zakázáno, je obsah smlouvy ponechán na svobodné vůli manželů či snoubenců. Manželé či snoubenci tak mohou zvolit jakákoliv ujednání ve vztahu k rozsahu toho, co jim bude společné, resp. co budou mít ve společném jmění, mohou si ujednat obsah svého společného jmění i dobu vzniku zákonného či odlišného režimu. Smluvní ujednání se mohou týkat i jen jednotlivých věcí nebo jejich souborů. Smlouvy mohou mířit do budoucna, mohou se týkat majetkového režimu toho, co manželé v budoucnu získají (§ 718 odst. 1 občanského zákoníku). Manželé či snoubenci mohou uzavřít modifikační smlouvu také o správě svého společného jmění, a odchýlit se tak od pravidel správy stanovených zákonem (§ 722 občanského zákoníku).

Občanský zákoník stanovuje dvě kogentní pravidla sloužící k ochraně rodiny, resp. životního společenství manželů, která manželé nesmějí při uzavírání smlouvy o svém majetkovém režimu porušit. Prvním z nich se týká úpravy obvyklého vybavení rodinné domácnosti, přičemž výjimku tvoří situace, kdy jeden z manželů trvale opustí domácnost a odmítá se vrátit (§ 718 odst. 3 občanského zákoníku). Podle § 698 odst. 1 občanského zákoníku obvyklé vybavení rodinné domácnosti znamená soubor movitých věcí sloužící k nezbytným potřebám rodiny, jedná se tedy např. o kuchyňské spotřebiče, nábytek. Druhé kogentní pravidlo se týká důsledků smlouvy o manželském majetkovém režimu, když smlouva „nesmí svými důsledky vyloučit schopnost jednoho z manželů zabezpečovat rodinu“ (§ 719 odst. 1 občanského zákoníku).

Pro ochranu třetích osob (nejčastěji věřitelů) § 719 odst. 2 občanského zákoníku zavádí podmínku souhlasu třetí osoby s uzavřením smlouvy o manželském majetkovém režimu, pokud

²¹ TÉGL, Petr, MELZER, Filip, JINDŘICH, Miloslav. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 397 a násl., 445.

se smlouva dotýká práva této osoby. Pokud třetí osoba svůj souhlas neudělí, smlouva o manželském majetkovém režimu nebude mít vůči této osobě právní účinky.

Ustanovení omezující smluvní volnost nejsou obsažena pouze v občanském zákoníku. Vybrané smlouvy o manželském majetkovém režimu jsou postiženy absolutní neplatností na základě insolvenčního zákona. Ustanovení § 269 odst. 1 insolvenčního zákona má za cíl zajistit, aby dlužný manžel nemohl svými dispozicemi s majetkem, jenž je součástí společného jmění manželů, ohrozit nebo zmařit účinky podaného insolvenčního návrhu.²² Podle § 276 odst. 2 insolvenčního zákona jsou neplatné smlouvy o rozšíření společného jmění manželů, pokud obcházejí zákonné pravidlo, na jehož základě nemůže společné jmění manželů vzniknout za trvání účinků prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů.

Právní úprava smluveného majetkového režimu manželů dává možnost i následných změn. Smluvený majetkový režim manželů je možné modifikovat, pokud se na tom manželé dohodnou nebo o tom rozhodne soud (§ 717 odst. 2 občanského zákoníku).

Na základě ustanovení § 717 odst. 1 občanského zákoníku manželé či snoubenci mohou zvolit ze tří základních typů smluvených režimů, a to (i) režimu oddělených jmění, (ii) režimu vyhražujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, a (iii) režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu.

Ad (i) Pokud se manželé rozhodnou pro režim oddělených jmění dříve, než uzavřou manželství, ke vzniku společného jmění v zákonném rozsahu nedojde. Pokud společné jmění manželů již vzniklo, musí poté, co smlouva nabude účinnosti, dojít k vypořádání zaniklého společného jmění.²³ V režimu oddělených jmění má každý z manželů své vlastní jmění, které spravuje podle své vůle. Vztah manžela k druhému manželu není ve vztahu k jeho jmění nijak zvláště upraven.²⁴

Ad (ii) Manželé se mohou rozhodnout, že za trvání manželství nechtějí být ovlivňováni existencí společného jmění manželů (např. pravidly o správě), ale zároveň si přejí zachovat

²² KOZÁK, J. § 269 [Neplatnost smluv mezi manželi]. In: KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-11-27]. ASPI_ID KO182_2006CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

²³ TÉGL, Petr, MELZER, Filip, JINDŘICH, Miloslav. In: TÉGL, Petr, MELZER, Filip, JINDŘICH, Miloslav. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 402.

²⁴ KRÁLÍK, Michal. § 717 [Jednotlivé způsoby smluvní modifikace a jejich následné změny]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

právo na vypořádání poté, co manželství zanikne. Režim vyhražující vznik společného jmění ke dni zániku manželství zajišťuje, že společné jmění manželů vznikne až zároveň se zánikem manželství, a hned nato zanikne a musí být vypořádáno. Součástí takto vzniklého společného jmění manželů je vše, co by bylo součástí společného jmění manželů, pokud by společné jmění manželů podléhalo zákonnému režimu.²⁵

Smlouva o režimu vyhražujícímu vznik společného jmění ke dni zániku manželství je považována za smlouvu dědickou, pokud splňuje její náležitosti a zároveň je uzavřena pro případ zániku manželství smrtí (§ 718 odst. 2 občanského zákoníku).

Ad (iii) Na základě smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů se součástí společného jmění manželů může stát i to, co by se jinak ze zákona součástí společného jmění manželů nestalo.²⁶ Součástí společného jmění manželů se tak může stát např. majetkový kus ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, aniž by se jednalo o vnos ve smyslu § 742 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku.²⁷

Smlouva o zúžení rozsahu společného jmění manželů naopak může vyřadit ze společného jmění věc, která je součástí společného jmění manželů nebo by se jí ze zákona stala. Zúžení společného jmění manželů je zároveň jedním z důvodů pro vypořádání společného jmění manželů, a to v rozsahu těch součástí společného jmění manželů, o které bylo společné jmění manželů zúženo.²⁸

1.4.3. Režim založený rozhodnutím soudu

K modifikaci manželského majetkového režimu může dojít na základě rozhodnutí soudu. Podle § 724 odst. 1 občanského zákoníku soud má pravomoc zrušit společné jmění manželů nebo zúžit jeho rozsah.

Soud o manželském majetkovém režimu rozhodne na návrh jednoho z manželů. Zásah soudu do manželského majetkového režimu musí být ospravedlněn závažným důvodem (§ 724

²⁵ TÉGL, Petr, MELZER, Filip, JINDŘICH, Miloslav. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 402.

²⁶ Tamtéž, s. 404.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 2480/2010.

²⁸ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 82.

odst. 1 občanského zákoníku). Navrhující manžel musí závažný důvod tvrdit a dokázat.²⁹ Demonstrativní výčet závažných důvodů stanoví § 724 odst. 2 občanského zákoníku, který je dále dělí na tzv. obligatorně závažné důvody a tzv. fakultativně závažné důvody.³⁰ Obligatorně závažné důvody jsou dostačující pro rozhodnutí o modifikaci manželského majetkového režimu vždy. U fakultativně závažných důvodů soud musí přihlídnout k okolnostem konkrétního případu a sám zvážit, zda se skutečně jedná o důvody dostatečně závažné.³¹

Mezi obligatorně závažné důvody patří marnotratnost jednoho z manželů, manželem opakovaně nebo soustavně podstupovaná rizika (např. gamblerství, sázení) či zajištění manželovi pohledávky v rozsahu větším, než je výlučný majetek tohoto manžela (§ 724 odst. 2 občanského zákoníku). Fakultativně závažným důvodem může být podnikání manžela či jeho neomezené ručení jako společníka právnické osoby (§ 724 odst. 2 občanského zákoníku). Nejedná se o výčet taxativní, soud může jako dostatečně závažné shledat i další důvody, které zákon výslovně neuvádí.³²

2. Vypořádání společného jmění manželů

2.1. Pojem vypořádání společného jmění manželství

Občanský zákoník chápe vypořádání společného jmění manželů jako proces, kterým dojde k likvidaci společných práv a povinností (bývalých) manželů (§ 736 občanského zákoníku).

K vypořádání (bývalého) společného jmění manželů musí dojít podle platné právní úpravy ve třech případech, a to při (i) zániku společného jmění manželů, (ii) zrušení společného jmění manželů, a (iii) zúžení společného jmění manželů.

Vypořádání společného jmění manželů vede k určení, komu budou náležet jednotlivé součásti (bývalého) společného jmění manželů, které dosud náležely nedílně oběma manželům,

²⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, § 724. In: ZUKLÍNOVÁ, M., ELISCHER, D., NOVÁ, H., FRINTOVÁ, D., FRINTA, O., MOCEK, O., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-11-27]. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³⁰ Jedná se o teoretické dělení, viz KRÁLÍK, Michal. § 708 [Definiční znaky a právní režim společného jmění manželů]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

³¹ KRÁLÍK, Michal. § 724 [Zrušení nebo zúžení společného jmění soudem]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. října 2016, sp. zn. 22 Cdo 373/2015.

což po zániku, zrušení či zúžení společného jmění manželů není nadále možné. Každá součást (bývalého) společného jmění manželů musí náležet jednomu z (bývalých) manželů či oběma (bývalým) manželům s určením konkrétních podílů (případně za určitých podmínek dalším osobám odlišným od manželů).³³

K vypořádání (bývalého) společného jmění manželů může dojít na základě tří právních důvodů. (Bývalí) manželé se mohou na vypořádání dohodnout, může o něm rozhodnout soud, nebo se uplatní zákonná nevyvratitelná domněnka vypořádání společného jmění manželů. Právní důvody vypořádání společného jmění manželů mohou být zároveň kombinovány a různé součásti (bývalého) společného jmění manželů mohou být vypořádány odlišnými právními důvody.³⁴

2.2. Zánik společného jmění manželů

Společné jmění manželů nejčastěji zaniká společně se zánikem manželství. Platná právní úprava zná několik důvodů, pro které manželství zaniká. Zároveň platí, že manželství může zaniknout pouze z důvodů, které zákon zmiňuje (§ 754 občanského zákoníku). Mezi tyto důvody patří (i) zánik manželství smrtí manžela, (ii) zánik manželství změnou pohlaví manžela, a (iii) zánik manželství rozvodem.

Ad (i) Společné jmění manželů zaniká dnem smrti prvního z manželů. Zemřou-li manželé zároveň, společné jmění manželů zaniká dnem smrti obou manželů. Vzhledem k tomu, že smrt je spojena nejen s případem, kdy mrtvé tělo existuje, ale také s případy, kdy mrtvé tělo neexistuje (resp. neví se, kde se tělo nachází) je zánik společného jmění manželů neoddělitelně spojen také s prohlášením prvního z manželů za mrtvého.³⁵ Při prohlášení manžela za mrtvého manželství (a společné jmění manželů) zaniká dnem, který je považován za den smrti manžela (§ 71 odst. 2 věta druhá občanského zákoníku). Naproti tomu prohlášení manžela za nezvěstného nemá vliv na trvání manželství čili ani na existenci společného jmění manželů. Společné jmění manželů zaniká, pokud je nezvěstný manžel prohlášen za mrtvého.³⁶

³³ TÉGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 550.

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007.

³⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, § 754. In: ZUKLÍNOVÁ, M., ELISCHER, D., NOVÁ, H., FRINTOVÁ, D., FRINTA, O., MOCEK, O., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KORNEL, Michal. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8, s. 426.

Ad (ii) Občanský zákoník manželství chápe jako trvalý svazek muže a ženy (§ 655 občanského zákoníku), a z toho důvodu manželství a s ním i společné jmění manželů zaniká ze zákona změnou pohlaví jednoho z manželů (§ 29 odst. 2 občanského zákoníku). Ustanovení § 21 odst. 2 písm. b) zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, zakazuje provést chirurgický výkon směřující ke změně pohlaví pacientovi, který uzavřel manželství. Ustanovení § 29 odst. 2 občanského zákoníku tak nachází uplatnění pouze v případech, ve kterých byl chirurgický výkon proveden v zahraničí či ilegálně (např. pacient předloží falešné dokumenty).³⁷

Ad (iii) Nejčastějším důvodem pro zánik společného jmění manželů za života manželů je rozvod manželství. Společné jmění manželů zaniká v den, kdy rozsudek o rozvodu manželství nabude právní moci.

Pokud je manželství prohlášeno za neplatné, hledí se na ně jako na manželství neuzavřené (§ 681 věta druhá občanského zákoníku). Při prohlášení manželství za neplatné se postupuje ve vztahu k majetkovým právům a povinnostem „manželů“ (tzn. osob, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné) jako při rozvodu manželství (§ 686 odst. 1 občanského zákoníku). Společné jmění manželů zanikne v den, kdy rozhodnutí soudu o prohlášení manželství za neplatné nabude právní moci.³⁸

Zánik společného jmění manželů nemusí být nutně spojen se zánikem manželství. K zániku společného jmění manželů může dojít již za trvání manželství. Jedná se o případy, ve kterých je (i) jednomu z manželů uložen trest propadnutí majetku, (ii) na majetek jednoho z manželů prohlášen konkurs, a (iii) jednomu z manželů schváleno oddlužení zpeněžením majetkové podstaty.

Ad (i) K zániku společného jmění manželů dochází *ex lege* podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní zákoník**“) výrokem o propadnutí majetku jednoho z manželů (§ 66 odst. 4 trestního zákoníku). Společné jmění manželů zaniká v den, kdy rozsudek ukládající trest propadnutí majetku nabude právní moci.³⁹

³⁷ DOBROVOLNÁ, Eva, § 29 [Změna pohlaví]. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.

³⁸ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 200.

³⁹ ZELENKA, P. § 66. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-11-25]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Ad (ii) Společné jmění manželů zaniká *ex lege* na základě insolvenčního zákona prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů (§ 268 odst. 1 insolvenčního zákona). Insolvenční zákon upravuje také situaci, ve které byl vznik společného jmění manželů vyhrazen ke dni zániku manželství. V takovém případě insolvenční zákon připisuje prohlášení konkursu stejný účinek, který by měl zánik manželství (§ 268 odst. 1 insolvenčního zákona).

Ad (iii) Společné jmění manželů zaniká, když je dlužnému manželu schváleno oddlužení zpeněžením majetkové podstaty (§ 408 odst. 1 věta první insolvenčního zákona). Společné jmění manželů nezaniká, pokud oddlužení zpeněžením majetkové podstaty bylo manželům povoleno na základě návrhu podaného společně oběma manžely podle § 394a insolvenčního zákona. V takovém případě je veškerý majetek těchto manželů na základě zákonné fikce považován za součást společného jmění manželů (§ 408 odst. 1 věta druhá insolvenčního zákona).

2.3. Zrušení a zúžení společného jmění manželů

Také v případě, že je společné jmění manželů zrušeno, musí být vypořádáno. Společné jmění manželů je zrušeno zejména, (i) pokud o jeho zrušení ze závažného důvodu rozhodne soud podle § 724 odst. 1 občanského zákoníku, (ii) pokud si manželé sjednají režim oddělených jmění, nebo (iii) pokud si manželé sjednají režim vyhražující vznik společného jmění manželů ke dni zániku manželství.⁴⁰

K zúžení společného jmění manželů dochází na základě smlouvy manželů nebo na základě rozhodnutí soudu. Společné jmění manželů musí být vypořádáno ve vztahu k těm součástem společného jmění manželů, které po zúžení nadále součástí společného jmění manželů netvoří.⁴¹

2.4. Vypořádání společného jmění manželů dohodou

(Bývalí) manželé se mohou na vypořádání svého (bývalého) společného jmění manželů dohodnout. Za určitých podmínek se mohou smluvní stranou dohody o vypořádání stát

⁴⁰ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 208.

⁴¹ Tamtéž.

dědicové zemřelého manžela v rámci řízení o dědictví, insolvenční správce či organizační složka státu.⁴²

Způsob vypořádání (bývalého) společného jmění manželů dohodou o vypořádání je zákonodárcem preferován. Ostatní způsoby vypořádání jsou způsoby podpůrnými a využívají se, pokud nedojde k uzavření dohody o vypořádání. Smluvním stranám dohody o vypořádání je zákonodárcem ponechávána velká smluvní volnost. Dohoda o vypořádání může být uzavřena o (bývalém) společném jmění manželů jako celku či pouze o některých jeho součástech (§ 738 odst. 2 občanského zákoníku).

Forma dohody o vypořádání není až na výjimky stanovena. Písemná forma se vyžaduje v případě, že se dohoda o vypořádání uzavírá za trvání manželství nebo se týká věci, na jejíž převod vlastnického práva je písemná forma vyžadována (§ 739 odst. 1 občanského zákoníku), typicky se bude jednat o nemovitost či další věci zapsané ve veřejném seznamu. Dohoda o vypořádání je podmínkou pro kladné rozhodnutí soudu o návrhu na rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství (§ 757 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku). V takovém případě musí dohoda mít písemnou formu, na které jsou podpisy úředně ověřeny (§ 757 odst. 2 občanského zákoníku).

Účinky dohody o vypořádání nastávají ke dni, kdy bylo společné jmění manželů zúženo, zrušeno nebo zaniklo (§ 738 odst. 1 občanského zákoníku). Problematické je období mezi zánikem společného jmění manželů a jeho vypořádáním. Pokud (bývalí) manželé nabydou určitou věc či dluh v tomto období, dohoda o vypořádání může mít zpětné účinky nejdále k okamžiku takového nabytí a tyto zpětné účinky zároveň nemohou nijak zpochybnit jednání, ke kterým došlo v tomto období.⁴³ Část dohody o vypořádání týkající se věci zapisované do veřejného seznamu nabývá účinky zápisem této věci do příslušného veřejného seznamu (§ 738 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku).

2.5. Vypořádání společného jmění rozhodnutím soudu

Soud rozhodne o vypořádání (bývalého) společného jmění manželů na základě návrhu jednoho z (bývalých) manželů. Ve výjimečných případech může návrh na vypořádání podat

⁴² Tamtéž, s. 211.

⁴³ TÉGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 572.

Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (pokud společné jmění manželů zaniklo na základě § 66 odst. 4 trestního zákoníku) či insolvenční správce (pokud společné jmění manželů zaniklo na základě § 268 odst. 1 insolvenčního zákona). Dědic zemřelého manžela může podat návrh na vypořádání, pokud ještě za života následně zemřelého došlo k zániku, zrušení nebo zúžení společného jmění manželů, ale nedošlo k vypořádání tohoto jmění (§ 163 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů).⁴⁴

Prekluzivní lhůta pro podání návrhu na vypořádání činí tři roky od zániku, zrušení či zúžení společného jmění manželů. Pokud do tří let není podán návrh na vypořádání (ani není uzavřena dohoda o vypořádání), uplatní se zákonná právní domněnka vypořádání společného jmění manželů (viz část 2.6 této diplomové práce). Jedná se o lhůtu pro podání návrhu na vypořádání, soud nemusí rozhodnout do tří let (§ 741 občanského zákoníku).⁴⁵

Soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů má povahu tzv. iudicium duplex, což znamená, že oba účastníci mohou být současně žalobcem i žalovaným, protože jejich procesní role nejsou nijak odděleny. Z toho plyne např. potřeba souhlasů obou manželů se zpětvzetím návrhu⁴⁶ či zásada nepřiznání náhrady nákladů řízení žádnému z účastníků (výjimkou může být zneužití práva či šikanózní výkon práva).⁴⁷

Soud nemusí rozhodnout o veškerých součástech (bývalého) společného jmění manželů a nemůže rozhodovat o těch součástech, které již byly vypořádány. Soud je vázán účastníky navrženým rozsahem společného jmění manželů k vypořádání, ale není vázán způsobem vypořádání, který je navržen.⁴⁸

Soud není vázán ani cenou součástí (bývalého) společného jmění manželů (věci), kterou účastníci uvádějí. Cena věci odpovídá při vypořádání společného jmění manželů obvyklé ceně věci podle § 492 odst. 1 občanského zákoníku v době rozhodování soudu. Cena je předmětem dokazování, kdy rozhodující je stav věci v okamžiku vypořádání (bývalého) společného jmění manželů (dříve v okamžiku zániku společného jmění manželů, to ale bylo judikaturou Nejvyššího soudu překonáno).⁴⁹

⁴⁴ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 224.

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009.

⁴⁶ TĚGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 583.

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 1112/2006.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2020, sp. zn. 22 Cdo 1205/2019.

Soud při vypořádání společného jmění manželů postupuje podle pravidel stanovených v § 742 občanského zákoníku. Další pravidla vyplývají ze soudní praxe. Jako příklad lze uvést podíl v obchodní korporaci, který má být přikázán tomu manželovi, který je společníkem této společnosti.⁵⁰

Mezi zákonně stanovená pravidla patří zásada rovnosti podílů. Podle § 742 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku platí, že „podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné.“ Soud se může od pravidla rovnosti podílů odklonit. Pak mluvíme o tzv. disparitě podílů. V případě disparity podílů může soud při zachování spravedlnosti určit výši podílů (bývalých) manželů k (bývalému) společnému jmění manželů či k některé jeho součásti v poměru zohledňujícím všechny okolnosti konkrétního případu (např. domácí násilí, okolnosti negativně ovlivňující majetek manželů způsobené jedním z manželů apod.).⁵¹

Dalším zákonným pravidlem a také jedním z důvodů disparity podílů je zásada majetkové zásluhovosti. Soud přihlíží k tomu, jak se (bývalí) manželé zasloužili „o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění“ (§ 742 odst. 1 písm. f) občanského zákoníku). Korektivem zásady majetkové zásluhovosti je kritérium péče o rodinu, když soud zároveň přihlíží k tomu, jak se (bývalí) manželé starali o rodinu se zaměřením na péči manželů o děti a rodinnou domácnost (§ 742 odst. 1 písm. e) občanského zákoníku). Pokud soud má (bývalému) manželovi přiznat větší podíl na základě zásady majetkové zásluhovosti v případě, že druhý manžel řádně pečoval o společnou domácnost, musí se jednat o zásluhy mimořádné. O disparitě podílů rozhodne soud jen ve výjimečných případech.⁵²

Povinnost přihlídnutí k potřebám nezaopatřených dětí tvoří další zákonné pravidlo (§ 742 odst. 1 písm. d) občanského zákoníku). K potřebám nezaopatřených dětí se přihlíží při rozhodnutí, kterému z (bývalých) manželů má být určitá věc přikázána. Podle judikatury z dob účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 byly potřeby nezaopatřených dětí důvodem pro stanovení disparity podílů. V současné době na základě současné právní úpravy panuje v odborné právní literatuře rozpor, zda by se k potřebám nezaopatřených dětí nemělo přihlížet spíše při stanovení výše výživného.⁵³

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze 21. listopadu 2018, 22 Cdo 2362/2018.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011.

⁵³ KRÁLÍK, Michal. § 742 [Pravidla vypořádání SJM při rozhodování soudu]. In: Občanský zákoník: komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

Poslední zákonná pravidla upravená v § 742 občanského zákoníku se týkají vnosů, zápočtů a jejich valorizace, kterým bude blíže věnován prostor v části 3.1 této diplomové práce.

2.6. Vypořádání společného jmění manželů na základě právní domněnky

Občanský zákoník dává k vypořádání (bývalého) společného jmění manželů (bývalým) manželům prekluzivní lhůtu v délce tří let od zúžení, zrušení či zániku společného jmění manželů. Pokud se (bývalí) manželé na vypořádání (bývalého) společného jmění manželů nebo některé jeho součásti nedohodnou a zároveň nepodají návrh, aby o vypořádání rozhodl soud, uplatní se zákonná domněnka vypořádání společného jmění manželů. Zákonnou domněnku vypořádání společného jmění manželů zakotvuje § 741 občanského zákoníku jako právní domněnku nevyvratitelnou.

Ustanovení § 741 občanského zákoníku stanovuje tři základní pravidla, na jejichž základě dojde k vypořádání (i) hmotných věcí movitých v užívání jednoho z (bývalých) manželů, (ii) ostatních hmotných věcí movitých a věcí nemovitých, a (iii) ostatních majetkových práv, pohledávek i dluhů.

Ad (i) Hmotné věci se stanou vlastnictvím toho z (bývalých) manželů, který je „pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá“ (§ 741 písm. a) občanského zákoníku). K přikázání hmotné movité věci do výlučného vlastnictví jednoho z (bývalých) manželů je tedy nutné faktické panství nad věcí (případně nepřímá detence, jelikož věc může být za určitých podmínek využívána i třetí osobou) a zároveň musí být splněna podmínka užívání pro potřebu (bývalého) manžela, jeho rodiny či rodinné domácnosti.⁵⁴

Ad (ii) Ostatní hmotné věci movité a veškeré věci nemovité připadají do podílového spoluvlastnictví (bývalých) manželů s rovnými podíly (§ 741 písm. b) občanského zákoníku). Manželé následně mohou přistoupit ke zrušení podílového spoluvlastnictví. Při takovém zrušení musí postupovat podle obecné úpravy spoluvlastnictví v § 1140 a násl. občanského zákoníku (případně se dohodnout).⁵⁵

⁵⁴ TÉGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 611

⁵⁵ Tamtéž.

Ad (iii) Ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma (bývalým) manželům, přičemž podíly (bývalých) manželů jsou rovné (§ 741 písm. c) občanského zákoníku).

2.7. Ochrana třetích osob při vypořádání společného jmění manželů

Pro ustanovení o vypořádání společného jmění manželů je charakteristická jejich dispozitivní povaha.⁵⁶ V zájmu ochrany třetích osob je dispozitivnost prolomena v § 737 občanského zákoníku. Ochrana třetích osob (nejčastěji věřitelů) musí být zajištěna při všech třech způsobech vypořádání (bývalého) společného jmění manželů.⁵⁷

Prvním z prostředků ochrany poskytované třetím osobám při vypořádání (bývalého) společného jmění manželů, je relativní neúčinnost, kterou může být stíženo vypořádání (bývalého) společného jmění manželů, pokud se dotýká práv třetích osob (§ 737 odst. 1 občanského zákoníku). Pokud se třetí osoba neúčinnosti dovolá, otevírá se jí tím možnost uspokojení i z majetku, který byl dříve součástí (bývalého) společného jmění manželů a jehož současným vlastníkem je nedlužící manžel.⁵⁸

Manželé mají povinnosti spojené se společným jměním manželů společně a nerozdílně a zároveň jsou společně a nerozdílně zavázáni z právních jednání týkajících se společného jmění manželů (§ 713 odst. 2, 3 občanského zákoníku). Znamená to, že manželé jsou solidárními dlužníky a věřitel se může domáhat uspokojení vůči kterémukoliv z nich (srov. § 1872 odst. 1 občanského zákoníku). Podle § 737 odst. 2 občanského zákoníku platí, že „vypořádání dluhů má účinky jen mezi (bývalými) manžely,“ a (bývalí) manželé tak zůstávají solidárními dlužníky i po vypořádání (dříve existujícího) společného jmění manželů. Pokud by byl celý dluh přikázán jednomu z (bývalých) manželů, věřitel má stále právo požadovat plnění po kterémkoliv z nich. (Bývalý) manžel, který dluh splnil, aniž by mu byl dluh přikázán, má vůči druhému (bývalému) manželu regres.⁵⁹

⁵⁶ TÉGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 551.

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. K § 736-738.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2021, sp. zn. 20 Cdo 1540/2010.

⁵⁹ TÉGL, Petr, MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 565.

3. Vybrané problémy vypořádání společného jmění manželů

3.1. Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů

3.1.1. Valorizace vnosů podle platné a zrušené právní úpravy

Valorizace vnosů do společného jmění manželů je zakotvena v občanském zákoníku v pravidlech pro vypořádání společného jmění manželů v případě, že se manželé nedohodnou na způsobu vypořádání svého společného jmění a zároveň se neuplatní domněnka vypořádání společného jmění manželů, kterou stanoví § 741 občanského zákoníku.

Manžel má povinnost při vypořádání společného jmění manželů poskytnout náhradu za to, co bylo ze společného majetku manželů vynaloženo na majetek ve výlučném vlastnictví tohoto manžela (§ 742 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku). Naproti tomu má manžel právo požadovat náhradu za vnos, jenž učinil ze svého výlučného majetku na majetek manželům společný (§ 742 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku).

Příkladem vnosu jsou finanční prostředky ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, pokud manžel spojí tyto finanční prostředky s finančními prostředky, které jsou součástí společného jmění manželů, a manželé tyto prostředky společně využijí ke koupi domu, který nabydou do společného jmění manželů.⁶⁰

V § 742 odst. 2 občanského zákoníku zákonodárce stanoví, že „hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.“

Platná právní úprava tímto reaguje na proměnlivost cen v současné době, ve které se ceny zvyšují i snižují.⁶¹ Přepočet (zvýšení či naopak snížení) hodnoty vnosu podle cen aktuálních v době vypořádání společného jmění manželů má sloužit k výpočtu spravedlivé náhrady, ať již ve prospěch společného jmění manželů nebo ve prospěch majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů.

⁶⁰ PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 256.

⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 742.

Typickým příkladem pro uplatnění valorizace vnosu je rekonstrukce nemovitosti, která je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. Představme si zjednodušenou situaci, ve které se manželé za trvání manželství rozhodnou provést rekonstrukci nemovitosti v hodnotě 5.000.000 Kč, která je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. Manželé rekonstrukci provedou z prostředků, které jsou součástí společného jmění manželů. Rekonstrukce vyjde na 2.000.000 Kč, a hodnota nemovitosti v důsledku rekonstrukce stoupne na částku 7.000.000 Kč. Po několika letech se manželé rozhodnou pro rozvod a potřebují vypořádat své společné jmění. V době vypořádání společného jmění manželů je znaleckým posudkem zjištěno, že hodnota nemovitosti dosáhla částky 14.000.000 Kč. Manžel, který nevlastní předmětnou nemovitost, se domáhá uznání vnosu ze společného jmění manželů na výhradní majetek druhého manžela, a to včetně odpovídající valorizace. Hodnota nemovitosti se zdvojnásobila, proto by měla být zdvojnásobena také hodnota vnosu. Při vypořádání společného jmění manželů tak vznikl manželovi, který nevlastní nemovitost, nárok na vypořádání ve výši 2.000.000 Kč (polovina z valorizovaného vnosu ve výši 4.000.000 Kč, oba manželé mají nárok na jednu polovinu). Pokud by k valorizaci vnosu nedošlo, manžel by obdržel pouze 1.000.000 Kč (polovina z finančních prostředků, které manželé vynaložili na rekonstrukci).

Platná právní úprava valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů obsažená v občanském zákoníku je významně odlišná od úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013. Občanský zákoník z roku 1964 valorizaci (ani redukci) vnosů neznal a při vypořádání společného jmění manželů se vycházelo z toho, že „podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek“ (§ 149 odst. 2 věta první a druhá občanského zákoníku z roku 1964).

Vnosy přesto nebyly za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 vždy navraceny v hodnotě, kterou měly při svém vynaložení. Soudní praxe stanovila pravidla, na jejichž základě docházelo k úpravám hodnot vnosů.⁶² Soudní praxe znala pojem valorizace a redukce vnosů. Zásadní rozdíl mezi valorizací a redukcí byl v jejich uplatnění při vypořádání společného jmění manželů. Soudní praxe neuplatňovala valorizaci vnosů. Pokud hodnota věci byla v době

⁶² KRÁLÍK, Michal. Společné jmění manželů do třetice... Právní rozhledy, 2023. č. 10, s. 347.

vypořádání společného jmění manželů vyšší než v době, kdy byl vnos na věc vynaložen, při vypořádání společného jmění manželů se k tomu nepřihlíželo.⁶³

Na základě redukce byl vnos ponížěn úměrně podle toho, jak klesla hodnota věci. K redukci vnosu docházelo např. pokud manželé společně užívali věc ve společném jmění manželů, na kterou byl vynaložen vnos z výlučného jmění jednoho z manželů, když společné užívání vedlo k opotřebení a potažmo snížení hodnoty této věci.⁶⁴

Občanský zákoník výslovně předepisuje valorizaci i redukci vnosů. Záměr zákonodárce posunout se od úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 a soudní praxe z doby jeho účinnosti je zřejmý z důvodové zprávy. Zákonodárce zdůrazňuje potřebu zákonné úpravy, která umožňuje přihlídnutí ke snížení i zvýšení hodnoty věci. Tato potřeba pramení z pohybu cen, který je neoddělitelně spjat s moderní dobou.⁶⁵

3.1.2. Judikatura Nejvyššího soudu ve věci valorizace vnosů

V praxi se při aplikaci valorizace vnosů podle občanského zákoníku vyskytovaly mnohé problémy a pouhým textem zákona nezodpovězené otázky. Nejvyšší soud odpověděl na celou řadu těchto otázek svým rozsudkem z roku 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 (dále jen „**Rozsudek Nejvyššího soudu z roku 2022**“). Rozsudek Nejvyššího soudu z roku 2022 však vyvolal četné negativní reakce v odborné právní literatuře a Ústavní soud označil právní názor v něm obsažený za protiústavní v roce 2024 (viz níže).

Nejvyšší soud došel k překvapivému závěru, že valorizace vnosů se aplikuje pouze tehdy, pokud se na tom manželé dohodli. Nejvyšší soud vedlo k tomuto závěru přesvědčení, že valorizace vnosů ve smyslu § 742 odst. 2 občanského zákoníku je tzv. nepravou zakrytou mezerou v právu.⁶⁶

Nepravá zakrytá mezera v právu se vyskytuje tam, kde je text zákona formulován příliš široce. Příliš široká formulace textu zákona způsobuje rozpor s právními principy, hodnotami a účelem, ze kterých tento zákon vychází. Takovou mezeru lze překlenout teleologickou redukcí. Teleologická redukce znamená, že se na základě soudního rozhodnutí konkrétní

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2005, sp. zn. 22 Cdo 2457/2004.

⁶⁴ Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 3. února 1972, Cpj 86/71.

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 742.

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022.

ustanovení nepoužije na případy, na které sice formálně dopadá text zákona, nikoliv však jeho smysl a účel.⁶⁷

Dohoda manželů o valorizaci vnosů (pokud by nedošlo k zásahu Ústavního soudu, viz níže) by představovala podmínku pro uplatnění valorizace vnosů ve smyslu § 742 odst. 2 občanského zákoníku. Taková podmínka by přitom nebyla nijak podložena textem zákona, ale byla by pouze dovozována soudní praxí. Nejvyšší soud by zavedením takové podmínky omezil aplikaci valorizace vnosů na pouhé výjimky.

Nejvyšší soud v Rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2022 klade důraz na výklad § 742 odst. 2 občanského zákoníku v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manželi. Nejvyšší soud odkazuje na § 742 odst. 1 písm. b) a c) občanského zákoníku, ze kterých má být zřejmé, že při vypořádání společného jmění manželů nemá docházet k náhradě zvýšení hodnoty věci v důsledku vnosu, ale o náhradu výše vynaložené hodnoty (vnosu). Právní úprava podle Nejvyššího soudu nemíří na odebrání hodnoty z výlučného majetku, o kterou se zvýšil, ale o kompenzaci za to, o co byl majetek ve společném jmění manželů zmenšen (a naopak).⁶⁸

Nejvyšší soud ospravedlňuje svůj výklad § 742 odst. 2 občanského zákoníku celou řadou argumentů. Nejvyšší soud považuje vnos z výlučného jmění jednoho z manželů do společného jmění manželů (a naopak) za darování „*sui generis*“. Manželé zpravidla neuvažují v době poskytnutí vnosu nad tím, že by se v budoucnu mohli dostat do situace, kdy bude potřeba vypořádat společné jmění manželů (nepočítají s tím, že by mohlo dojít k rozvodu). V takovém případě zároveň manželé nepočítají s tím, že by mohlo či mělo dojít ke kompenzaci vnosu, natož k jeho valorizaci. Nejvyšší soud dále poukazuje na význam souhlasu obou manželů s poskytnutím vnosu ze společného jmění manželů do výlučného jmění jednoho z manželů, když by vyjádřený nesouhlas jednoho z manželů zakládal důvod pro vydání bezdůvodného obohacení ve prospěch společného jmění manželů. Nejvyšší soud zvažuje smluvní vztahy obecně a jako příklad uvádí, mimo jiné, že zápůjčky jsou ze zákona bezúročné, pokud není domluveno jinak. Nejvyšší soud pro podporu svého názoru využívá také časté absence příčinné souvislosti mezi zvýšením hodnoty věci a poskytnutím vnosu, když na hodnotu věci působí mnoho dalších faktorů (např. inflace, poptávka či obecné zdražování). Dále Nejvyšší soud vyzdvihuje společné užívání věci ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů oběma manželi. Podle Nejvyššího soudu by skrze valorizaci vnosů docházelo

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. I. ÚS 318/06.

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022.

k většímu zhodnocování vnosu (investice), než které by manžel mohl dosáhnout u peněžních ústavů či na kapitálovém trhu. V neposlední řadě Nejvyšší soud poukazuje na fakt, že občanský zákoník obecně s automatickou valorizací nepočítá (nepřihlíží k cenovým pohybům), a to ani u jiných nároků mezi manžely.⁶⁹

Nejvyšší soud uplatňuje valorizaci vnosů ve smyslu § 742 odst. 2 občanského zákoníku pouze ve dvou případech. Vedle dohody manželů Nejvyšší soud pamatuje také na situaci, ve které by opomenutí valorizace vnosů bylo v rozporu § 2 odst. 3 občanského zákoníku, podle kterého „výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění“. Na základě tohoto korektivu by vnos mohl založit důvod k disparitě podílů, tzn. že by bylo následně nutné valorizaci vnosů zohlednit při stanovení podílů na společném jmění manželů.⁷⁰

Odborná právní literatura se k výše uvedenému závěru Nejvyššího soudu postavila kriticky (např. M. Bernardová,⁷¹ V. Muzikář,⁷² V. Kolmačka⁷³). Nejvyšší soud ruší valorizaci vnosů jako zákonné pravidlo, které by se dle znění občanského zákoníku mělo uplatňovat v přílehlavých situacích vždy, a činí z něj institut využívaný v zcela výjimečných případech. Občanský zákoník s dohodou manželů o valorizaci vnosů nijak nepočítá.

Rozsudek Nejvyššího soudu z roku 2022 je na určitých místech vnitřně rozporný. Podle Nejvyššího soudu by valorizace vnosů neměla být automaticky uplatněna, protože manželé v době vynaložení vnosu nepočítají s rozvodem a následnou valorizací vnosu. Zároveň by ale manželé měli uzavřít o valorizaci vnosů dohodu. To znamená, že manžel by měl s budoucí potřebou společného jmění manželů vypořádat nejen počítat, ale dokonce s ní seznámit druhého manžela a v této věci se s ním (v ideálním případě písemně) dohodnout. K uzavření dohody o valorizaci vnosů v době vypořádání společného jmění manželů by jistě v drtivé většině případů nedocházelo. Je to právě neschopnost manželů dohodnout se, která vede k vypořádání společného jmění manželů podle zákonných pravidel.⁷⁴

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022.

⁷¹ BERNARDOVÁ, Monika. Valorizace vnosů při vypořádání SJM a tzv. „nepravá zakrytá mezera v právu“. Bulletin advokacie, 2023, č. 7-8, s. 35.

⁷² MUZIKÁŘ, Vladimír. K (ne)valorizaci vnosů při vypořádání SJM. Bulletin advokacie, 2024, č. 3, s. 23.

⁷³ KOLMAČKA, Viktor. Valorizace vnosů: rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 jako dotváření práva contra legem? Právní rozhledy, 2023, č. 23-24, s. 818.

⁷⁴ BERNARDOVÁ, Monika. Valorizace vnosů při vypořádání SJM a tzv. „nepravá zakrytá mezera v právu“. Bulletin advokacie, 2023, č. 7-8, s. 35.

Vnitřní rozpor lze spatřovat také v argumentaci, že vnos lze v dané problematice označit za darování „*sui generis*“, a z toho důvodu jej nevalorizovat. Pokud by se skutečně jednalo o darování, není na místě zároveň souhlasit s navrácením tohoto „daru“ v nevalorizované hodnotě. Manžel by neměl být povinen navrátit dar vůbec, pokud by nebyla splněna některá ze zákonných podmínek pro odvolání daru.⁷⁵

Odkaz na absenci valorizace v občanském zákoníku obecně není přílehlavý, když § 742 odst. 2 občanského zákoníku valorizaci vnosů při vypořádání společného jmění manželů výslovně stanovuje. Nejvyšší soud uvádí, že pro aplikaci valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů neexistuje žádný rozumný důvod, když občanský zákoník obecně dluhy a pohledávky bez dalšího (např. bez uzavření inflační doložky) nevalorizuje. Nabízí se otázka, zda tímto rozumným důvodem není právě explicitní zakotvení valorizace vnosů v § 742 odst. 2 občanského zákoníku, a z toho vyplývající přímý úmysl zákonodárce valorizaci vnosů při vypořádání společného jmění manželů zohlednit.

Polemizovat by se dalo s argumentem Nejvyššího soudu, že valorizací vnosů by docházelo k zhodnocení vnosů nad míru. Představme si situaci, ve které by manželé investovali do nemovitosti, která by zůstala ve výlučném vlastnictví jednoho z nich, čímž by vzrostla její hodnota o 50 %. Manželé by se po uplynutí několika let rozváděli a hodnota nemovitosti ve výlučném vlastnictví manžela by v době rozvodu byla vyšší dokonce o dalších 300 %. Druhý manžel by však obdržel pouze náhradu za polovinu vnosu, která by nijak nezohledňovala nárůst hodnoty nemovitosti, zatímco druhému manželu by zůstala ve výlučném vlastnictví významně zhodnocená nemovitost. Pokud by ale manželé místo do výlučného vlastnictví jednoho z nich investovali do nemovitosti ve svém společném jmění, jejíž hodnota by rovněž stoupla o 350 % (při stejných podmínkách), manžel nevlastnící nemovitost by měl nárok na polovinu z celé hodnoty nemovitosti aktuální v době vypořádání společného jmění manželů. V prvním případě by namísto zhodnocení vnosu nad míru došlo k obohacení manžela vlastnícího nemovitost na úkor manžela nemovitost nevlastnícího.⁷⁶

K jednotlivým bodům argumentace obsažené v Rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2022 by se zajisté daly nalézt i další protiargumenty. Závěr Nejvyššího soudu je do jisté míry pochopitelný. Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů představuje kontroverzní otázku z pohledu spravedlnosti. Na jedné straně je nutné zohlednit legitimní nárok

⁷⁵ MUZIKÁŘ, Vladimír. K (ne)valorizaci vnosů při vypořádání SJM. Bulletin advokacie, 2024, č. 3, s. 23.

⁷⁶ Tamtéž.

manžela, který do společného majetku vložil své prostředky, aby se mu tato investice vrátila spravedlivě zhodnocená. Na druhé straně však valorizace vnosů může být vnímána jako nespravedlivá vůči druhému manželovi, který pravděpodobně neočekával, že v budoucnu bude muset tyto prostředky nejen vracet, ale navíc i ve valorizované výši. Ve prospěch uplatnění valorizace vnosů však svědčí zásadní argument, a to jasně hovořící text zákona.

3.1.3. Judikatura Ústavního soudu ve věci valorizace vnosů

Odkazy na právní názor obsažený v Rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2022 se začaly objevovat v dalších rozhodnutích Nejvyššího soudu a podmínka dohody manželů k uplatnění valorizace vnosů mířila na to, aby se stala běžnou soudní praxí.

Přelomovým se v problematice valorizace vnosů stal nálezn Ústavního soudu z roku 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24, ve kterém Ústavní soud rozhodl v plénu o ústavní stížnosti podané proti usnesení Nejvyššího soudu z roku 2023, č. j. 22 Cdo 1946/2023-452 (dále jen „**Usnesení Nejvyššího soud z roku 2023**“). V napadeném Usnesení Nejvyššího soudu z roku 2023 se stěžovatel domáhal valorizace vnosu ze svého výlučného majetku na společný majetek manželů. Nejvyšší soud odmítl dovolání na základě odkazu na právní názor obsažený v Rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2022, podle kterého se valorizace vnosů na společný majetek manželů neuplatní, pokud se tak manželé nedohodli (viz výše).

Podle Ústavního soudu Nejvyšší soud protiústavně překročil meze soudcovského dotváření práva. Ústavní soud zrušil Usnesení Nejvyššího soud z roku 2023 pro rozpor s ústavním pořádkem, a to právem na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a ústavními principy dělby moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy) a vázaností soudce zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy).⁷⁷

Ústavní soud dále zrušil rozsudek Krajského soudu v Praze (v této věci odvolací soud, dále jen „**krajský soud**“) a věc vrátil krajskému soudu k novému projednání. Krajský soud má za úkol přijít s ústavně souladnou interpretací § 742 odst. 2 občanského zákoníku, která bude respektovat vůli zákonodárce, která je zřejmá z jazykového výkladu předmětného ustanovení, a zároveň zohlední konkrétní okolnosti projednávaného případu. Krajský soud nebude vázán právním názorem Nejvyššího soudu o nutnosti existence dohody manželů o valorizaci vnosů.⁷⁸

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24.

Ústavní soud považuje za rozhodné, že zákonná úprava obsažená v občanském zákoníku je založena na principu obohacení a zdůrazňuje rozdíl mezi pojetím valorizace vnosů do společného jmění manželů v občanském zákoníku a občanském zákoníku z roku 1964. Zákonná úprava v občanském zákoníku z roku 1964 byla založena na principu náhrady škody. Princip obohacení se projevuje tak, že pokud dojde k obohacení společného jmění manželů, je třeba zajistit náhradu ve prospěch výlučného jmění manžela, ze kterého toto obohacení pochází. Klíčové není to, kolik bylo do společného jmění manželů investováno (tedy rozsah zmenšení výlučného jmění manžela), ale jakým způsobem se tato investice promítla do zvýšení hodnoty společného jmění manželů. Stejný princip se uplatňuje v případě snížení hodnoty věci a při vnosu ze společného jmění manželů na výhradní majetek jednoho z manželů.⁷⁹

Podle Ústavního soudu Nejvyšší soud porušil princip dělby moci a překročil meze soudcovského dotváření práva. Zákon je v souladu s ústavním pořádkem základem pro ukládání povinností a uplatňování veřejné moci. Zákonodárce vytváří zákony, soudům náleží jejich interpretace a aplikace. Interpretace zahrnuje nejen jazykový výklad, ale také zohlednění účelu zákona, jeho historie a širších právních souvislostí. Soudy mají právo zákon skrze interpretaci dotvářet, což ale neznamená měnit jej. Soudy při dotváření práva musí respektovat stanovené metodologické hranice právní interpretace. Dotváření zákona je přípustné pouze v případech, kdy právní úprava obsahuje kvalifikovanou mezeru. Soudy nesmějí zasahovat do vědomých rozhodnutí zákonodárce. Jasně vyjádřená vůle zákonodárce musí být respektována, pokud nenastane zásadní změna společenských podmínek. Pokud soud dospěje k závěru, že zákonodárce nedodržel ústavní požadavky, je povinen předložit věc Ústavnímu soudu. Tím je zajištěno, že aplikace práva zůstane v souladu s demokratickými principy.⁸⁰

Rozpor mezi záměrem zákonodárce a výkladem Nejvyššího soudu je zřejmý nejen z textu zákona, ale také z důvodové zprávy k § 742 občanského zákoníku. Zákonodárce v důvodové zprávě vyzdvihuje svůj úmysl zohlednit pomocí valorizace také zvýšení hodnoty věci a upozorňuje na odchýlení se od judikatorní praxe, která vnosy na základě snížení hodnoty věci pouze redukovala.⁸¹

Ústavní soud tak staví najisto, že k uplatnění valorizace vnosů není potřeba splnění podmínky dovozené Nejvyšším soudem o dohodě manželů. Valorizace vnosů se opět stává

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 742.

pravidlem vyplývajícím přímo ze zákona. Ústavní soud přináší manželům větší právní jistotu. Navrácení valorizace vnosů povede k sjednocení soudní praxe, která snad v dohledné době vyřeší a sjednotí i další problémy, se kterými se soudy při řešení valorizace vnosů často setkávají např. v oblasti prokazování vnosů nebo oceňování majetku.

3.2. Nárůst hodnoty majetku jako zisk z výlučného majetku

Podle § 709 odst. 2 občanského zákoníku platí, že „součástí společného jmění je zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů.“ Ustanovení se uplatní, pokud společné jmění manželů podléhá zákonnému režimu.

Právní úprava obsažená v § 709 odst. 2 občanského zákoníku se odchyluje od soudní praxe z dob účinnosti zrušené právní úpravy. Podle soudní praxe používané za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 se součástí společného jmění manželů stávaly výnosy, užitky a přírůstky věcí bez ohledu na to, zda věc byla součástí společného jmění manželů, či zda věc byla ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů.⁸²

Hlavní změnu lze v platné právní úpravě spatřovat v tom, že pokud výlučný majetek jednoho z manželů žádný zisk nevykáže (tzn. výnosy nepřevýší náklady), žádné výnosy se součástí společného jmění manželů nestanou. Tím má být, mimo jiné, dosaženo spravedlnosti v tom ohledu, že manžel neponese náklady na věc ve svém výlučném vlastnictví sám, zatímco veškeré výnosy se bez dalšího stanou součástí společného jmění manželů.⁸³

Současná právní úprava obsažená v občanském zákoníku se stává předmětem diskusí a sporů. Odborná právní literatura se rozchází ve výkladu pojmu zisk. Zisk je možné charakterizovat a vypočítat jako rozdíl mezi výnosy a náklady.⁸⁴ V odborné právní literatuře se objevovaly a stále objevují názory, že za zisk ve smyslu ustanovení § 709 odst. 2 občanského zákoníku je nutné považovat také nárůst hodnoty (kusu) majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, tj. zhodnocení takového (kusu) majetku.

Většina zastánců tohoto názoru má společné, že vychází z výkladu F. Melzera a P. Téglu, který uvedli v právních rozhledech z roku 2015. Zmínění autoři chápou zisk ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku také jako „nárůst hodnoty výhradního majetku během trvání

⁸² PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7, s. 21.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 709.

manželství.“ K výpočtu zisku se v takovém případě nejprve stanoví čistá hodnota majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů k okamžiku zániku společného jmění manželů. Od této částky se následně odečte čistá hodnota téhož majetku, kterou majetek měl při vzniku společného jmění manželů.⁸⁵

Toto pojetí zisku by v praxi přinášelo mnohé komplikace. Autoři cit. právních rozhledů z roku 2015 k určení způsobu výpočtu zisku vycházejí ze dvou zdrojů, jednak z rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003 (dále jen „**cit. rozsudek**“), ve kterém se Nejvyšší soud zabývá výpočtem výnosu z podnikání jednoho z manželů ve vztahu k právní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964, a jednak z právní úpravy obsažené v německém občanském zákoníku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen „**BGB**“).

Podle cit. rozsudku „by podnikající manžel byl povinen nahradit do BSM (tehdejší tzv. bezpodílové spoluvlastnictví manželů) takovou částku, jež by se rovnala pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla bude představovat cenu podniku.“⁸⁶ Podle autorů cit. právních rozhledů z roku 2015 v případě, že by podnikající manžel podnikal již před uzavřením manželství, zohlednilo by se pouze navýšení ceny podniku za dobu trvání manželství.⁸⁷

Jak vyplývá z aktuální odborné literatury, která cit. právní rozhledy z roku 2015 v mnohém překonává, při výpočtu zisku ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku je nutné rozlišovat manžela, který je samostatně podnikající fyzickou osobou, a manžela, který pouze vlastní podíl v obchodní korporaci (případně vlastní jinou věc, odlišnou od obchodního závodu).⁸⁸

Nutnost odlišení manžela jako podnikající fyzické osoby a manžela vlastního podíl v obchodní korporaci potvrdil také Nejvyšší soud ve svém usnesení z roku 2021, sp. zn. 22 Cdo 1456/2021. Dovolatelka se svým dovoláním domáhala určení, že změna hodnoty obchodního podílu ve výlučném vlastnictví manžela dovolatelky od vzniku společného jmění manželů do jeho zániku tvoří součást společného jmění manželů. Podle dovolatelky se jednalo o zisk ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku. Dovolatelka svůj závěr opírala o dvě rozhodnutí

⁸⁵ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Zisk z výhradního majetku jednoho manžela jako součást společného jmění manželů. Právní rozhledy, 2015, č. 18, s. 621-625.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003.

⁸⁷ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Zisk z výhradního majetku jednoho manžela jako součást společného jmění manželů. Právní rozhledy, 2015, č. 18, s. 621-625.

⁸⁸ VAŠÍČEK, Milan, JANEČKOVÁ, Karolína. Zisk z výlučného majetku a vypořádání SJM. Právní rozhledy, 2024, č. 1-2, s. 39.

Nejvyššího soudu, ve kterých Nejvyšší soud dospěl k závěru, že podnikající manžel je povinen do společného jmění manželů vrátit částku, která odpovídá kladnému rozdílu mezi majetkem (aktivy) a závazky (pasivy) jeho podnikání ke dni, kdy společné jmění manželů zanikne. Tento rozdíl obvykle představuje hodnotu podniku. Nejvyšší soud správně dovolatelku upozornil na nepřiléhavost obou rozhodnutí Nejvyššího soudu, o které dovolatelka opřela svůj nárok. Nelze zaměňovat manžela jako samostatně podnikající fyzickou osobu a manžela jako (v tomto konkrétním případě) společníka společnosti s ručením omezeným.⁸⁹

Podíl v obchodní korporaci je věcí nehmotnou podle § 496 odst. 2 občanského zákoníku.⁹⁰ Právnícká osoba, ve které manžel podíl vlastní, je zcela oddělena od osoby manžela, čímž je oddělen také její majetek.⁹¹ Zisk z výnosu podílu v obchodní korporaci manžel získá až v okamžiku, kdy je zisk oddělen (vyplacen) v manželův prospěch, případně kdy je o takovém oddělení (vyplacení) rozhodnuto a zisk se stane splatným.⁹²

Zahrnutí zhodnocení obchodního podílu pod pojem „zisk“ ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku by znamenalo zahrnutí potencionálního zisku veškerých kusů majetku (věcí) ve výlučném vlastnictví manželů.⁹³ Výsledkem takového výkladu by byla nutnost ocenění každé věci ve výlučném vlastnictví manželů jednak ke dni vzniku manželství, jednak ke dni zániku manželství, což by nevyhnutelně činilo z každého vypořádání společného jmění manželů vyúčtovací spor, což podle judikatury Nejvyššího soudu není možné.⁹⁴ Takový postup by byl nejen nevhodný a neekonomický, ale v mnohých ohledech také zcela absurdní.

Představme si situaci, ve které by manžel dostal darem automobil, který by tak nespadal do společného jmění manželů a zůstal ve výlučném vlastnictví manžela. Během společného života za trvání společného jmění manželů by se tento automobil stal sběratelsky velmi ceněným. Hodnota vozidla vzrostla o 5.000.000 Kč, přestože manžel jej po celou dobu využíval pouze pro osobní potřebu, parkován byl v garáži manželů a nevydělával manželovi žádné peníze, například formou pronájmu nebo veřejným vystavením. Navzdory tomu by manžel musel při vypořádání společného jmění vyplatit druhému manželu polovinu nárůstu hodnoty vozidla, tedy 2.500.000 Kč. Taková povinnost by pro něj mohla být nejen finančně zničující,

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2021, sp. zn. 22 Cdo 1456/2021.

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2014, sp. zn. 3291/2014.

⁹² VAŠÍČEK, Milan, JANEČKOVÁ, Karolína. Zisk z výlučného majetku a vypořádání SJM. Právní rozhledy, 2024, č. 1-2, s. 42.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003.

ale i zcela nelogická, protože růst hodnoty vozidla neměl nic společného s přispěním druhého manžela, ani s hospodařením se součástmi společného jmění manželů.

Nejvyšší soud prozatím neposkytl obecně využitelné pravidlo k pojmu „zisk“ a výpočtu takového zisku podle § 709 odst. 2 občanského zákoníku. Přesto se objevují rozhodnutí Nejvyššího soudu, která výše uvedené potvrzují.

Jako příklad lze uvést usnesení Nejvyššího soudu z roku 2021, sp. zn. 22 Cdo 220/2021. Nejvyšší soud v usnesení říká, že valná hromada společnosti (jejíž podíl má manžel ve svém výlučném vlastnictví) by musela rozhodnout o vyplacení podílu na zisku, aby se takto vzniklá pohledávka dala považovat za výnos (potažmo zisk) z výlučného majetku manžela. Pokud společnost rozhodne (v konkrétním případě) o zvýšení základního kapitálu, manžel žádný výnos (potažmo zisk) neobdrží, a proto se ani žádná takto získaná částka nestane součástí společného jmění manželů.⁹⁵

K obdobným závěrům dospívá i judikatura nižších soudů. Jako příklad je možné uvést rozsudek Okresního soudu v Olomouci z roku 2021, sp. zn. 29 C 111/2016-1544, podle kterého by se součástí společného jmění manželů mohly stát pouze vyplacené dividendy. Navýšení hodnoty majetkových účastí manžela, které jsou představovány akciemi ve výlučném vlastnictví tohoto manžela, součást společného jmění manželů netvoří.⁹⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že cit. rozsudek není jako inspirační zdroj k výpočtu zisku podle § 709 odst. 2 občanského zákoníku zcela přiléhavý. Způsob výpočtu zisku obsažený v cit. rozhodnutí by mohl být použit k výpočtu zisku z obchodního závodu ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, nikoliv však k výpočtu zisku ze sběratelsky ceněného vozidla ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, a potažmo tedy ani k výpočtu zisku z celkového majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů.

Druhým inspiračním zdrojem, který autoři F. Melzer a P. Tégl využívají, je právní úprava režimu vypořádání majetkových přírůstků obsažená v BGB (§§ 1373-1375 a § 1378 odst. 2 BGB).⁹⁷ Použití BGB jako inspiračního zdroje však není zcela vhodné, jelikož dochází

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2021, sp. zn. 22 Cdo 220/2021.

⁹⁶ Rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 15. prosince 2021, sp. zn. 29 C 111/2016-1544.

⁹⁷ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Zisk z výhradního majetku jednoho manžela jako součást společného jmění manželů. Právní rozhledy, 2015, č. 18, s. 621-625.

k účelovému vytržení části právní úpravy, která jako celek s takovouto situací (vyrovnáním zisků) počítá a náležitě ji upravuje.

Lze uzavřít, že vzhledem k závěrům obsaženým v judikatuře a šířícímu se názoru v odborné právní literatuře lze považovat výše uvedený názor F. Melzera a P. Téglu za překonaný. Nárůst hodnoty výhradního majetku během trvání manželství (tj. zhodnocení majetku) by v současné době neměl být zohledňován jako zisk při vypořádání společného jmění manželů. K případnému zohlednění nárůstu hodnoty výhradního majetku během trvání manželství by v budoucnu mělo dojít až poté, co vydá Nejvyšší soud sjednocující rozhodnutí, které by poskytlo pravidla k aplikaci § 709 odst. 2 občanského zákoníku, která by se zohledněním nárůstu hodnoty majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů výslovně souhlasila.

Závěr

Diplomová práce se zaměřila na problematiku vypořádání společného jmění manželů. Cílem diplomové práce bylo představit institut vypořádání společného jmění manželů a podrobně analyzovat vybrané problémy, které s vypořádáním společného jmění souvisejí.

Dílním cílem diplomové práce bylo seznámit čtenáře s institutem společného jmění manželů jako takovým, pojmem společného jmění manželů a jeho vznikem. Klíčovou otázkou vypořádání společného jmění manželů je, co vše do společného jmění manželů spadá, a co je tedy třeba vypořádat. Zde hrají významnou roli nejen zákonná ustanovení o obsahu společného jmění manželů, ale také skutečnost, kterému manželskému majetkovému režimu majetkové uspořádání mezi manžely podléhá. Diplomová práce představila zákonem stanovená pravidla pro to, co je a není součástí společného jmění manželů a dále možnosti, které zákon manželům (případně soudu) dává k odchýlení se od těchto zákonných pravidel. V textu diplomové práce jsou popsány situace, ve kterých k vypořádání společného jmění dochází, a to jak v případě zániku manželství, tak i během jeho trvání. V závěru popisné části se diplomová práce věnuje důvodům vypořádání společného jmění manželů, a to dohodě manželů, rozhodnutí soudu a vypořádání společného jmění manželů na základě právní domněnky.

Diplomová práce se jako prvním z vybraných problémů vypořádání společného jmění manželů zabývala valorizací vnosů ve smyslu § 742 odst. 2 občanského zákoníku. Pozornost byla věnována vývoji soudní praxe v oblasti aplikace valorizace vnosů, a především překvapivému a kontroverznímu výkladu Nejvyššího soudu z roku 2022, podle kterého by valorizace vnosů měla být uplatněna pouze tehdy, pokud se na tom manželé dohodli. Tento výklad a argumentace Nejvyššího soudu byly odbornou právní veřejností kritizovány pro svou rozpornost, nedostatečné odůvodnění a rozpor s úmyslem zákonodárce. Dílním cílem diplomové práce bylo argumenty Nejvyššího soudu konfrontovat a znázornit, v čem je odborná právní literatura považovala za problematické. Diplomová práce se dále věnovala analýze rozhodnutí Ústavního soudu, které na výklad Nejvyššího soudu reagovalo a ve kterém Ústavní soud označil výklad Nejvyššího soudu za protiústavní, když Nejvyšší soud postupoval svévolně a zjevně nerespektoval vůli zákonodárce valorizaci vnosů zohlednit nezávisle na dohodě manželů.

Druhým vybraným problémem spojeným s vypořádáním společného jmění manželů byl výklad pojmu „zisk“ ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku. Diplomová práce se zaměřila na otázku, zda lze jako zisk mezi součástí společného jmění manželů řadit také nárůst

hodnoty výlučného majetku jednoho z manželů. Zde se situace lišila od problematiky valorizace vnosů tím, že Nejvyšší soud dosud neposkytl žádné sjednocující výkladové vodítko. Právní názory obsažené v odborné právní literatuře se již několik let významně rozcházejí. Dílčím cílem diplomové práce nahradit absenci sjednocující judikatury Nejvyššího soudu vlastním názorem vytvořeným za pomoci kritického myšlení analýzou právních názorů obsažených v odborné právní literatuře a v soudních rozhodnutích. Diplomová práce konfrontovala argumenty obsažené v odborné právní literatuře a učinila závěr, že nárůst hodnoty majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů jako zisk ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku obecně považovat nelze.

Téma vypořádání společného jmění manželů je dynamickou oblastí, která bude v budoucnu nadále rozhodovací praxí soudů formována. Z diplomové práce vyplynulo, že je nezbytné tuto problematiku průběžně sledovat, analyzovat její vývoj a výkladová vodítka poskytovaná Nejvyšším soudem podrobovat kritickému hodnocení.

Seznam zkratek a definic

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník
cit. rozsudek	Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003
insolvenční zákon	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů
krajský soud	Krajský soud v Praze
Rozsudek Nejvyššího soudu z roku 2022	Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
občanský zákoník z roku 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Usnesení Nejvyššího soud z roku 2023	Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2023, sp. zn. 22 Cdo 1946/2023
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Právní rukověť. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-597-7.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.

PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7.

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-747-7.

SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon: komentář. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-753-8.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. a kol. Insolvenční zákon: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-11-15]. ASPI_ID KO182_2006CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

ZUKLÍNOVÁ, M., ELISCHER, D., NOVÁ, H., FRINTOVÁ, D., FRINTA, O., MOCEK, O., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek II, (§ 655-975). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-10-30]. ASPI_ID KO89_b2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-11-10]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

3. Seznam použitých odborných článků

BERNARDOVÁ, Monika. Valorizace vnosů při vypořádání SJM a tzv. „nepravá zakrytá mezera v právu“. Bulletin advokacie, 2023, č. 7-8.

KOLMAČKA, Viktor. Valorizace vnosů: rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 jako dotváření práva contra legem? Právní rozhledy, 2023, č. 23-24.

KRÁLÍK, Michal. Společné jmění manželů do třetice... Právní rozhledy, 2023. č. 10.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Zisk z výhradního majetku jednoho manžela jako součást společného jmění manželů. Právní rozhledy, 2015, č. 18.

MUZIKÁŘ, Vladimír. K (ne)valorizaci vnosů při vypořádání SJM. Bulletin advokacie, 2024, č. 3.

VAŠÍČEK, Milan, JANEČKOVÁ, Karolína. Zisk z výlučného majetku a vypořádání SJM. Právní rozhledy, 2024, č. 1-2.

4. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

5. Seznam použité judikatury Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2024, sp. zn. Pl. ÚS 23/24.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. I. ÚS 318/06.

6. Seznam použité judikatury Nejvyššího soudu

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2022, sp. zn. 22 Cdo 1172/2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2022, sp. zn. 22 Cdo 3070/2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2021, sp. zn. 20 Cdo 1540/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2020, sp. zn. 22 Cdo 1205/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. října 2016, sp. zn. 22 Cdo 373/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018, sp. zn. 22 Cdo 5866/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 2480/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. 1192/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 1112/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2005, sp. zn. 22 Cdo 2457/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2023, sp. zn. 22 Cdo 1946/2023.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2021, sp. zn. 22 Cdo 220/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2021, sp. zn. 22 Cdo 1456/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu ze 21. listopadu 2018, 22 Cdo 2362/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2014, sp. zn. 3291/2014.

7. Seznam použité judikatury soudů nižších stupňů

Rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 15. prosince 2021, sp. zn. 29 C 111/2016-1544.

8. Seznam dalších zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 3. února 1972, Cpj 86/71.

Abstrakt

Vypořádání společného jmění manželů – vybrané problémy

Tématem diplomové práce jsou vybrané problémy vypořádání společného jmění manželů. Cílem diplomové práce je popis platné právní úpravy společného jmění manželů, vypořádání společného jmění manželů a podrobnější analýza dvou vybraných problémů spojených s vypořádáním společného jmění manželů. Diplomová práce si rovněž klade za cíl analýzu právních názorů, které se objevují v právní literatuře i v aktuálních soudních rozhodnutích a návrh možných řešení ve vztahu k vybraným problémům spojeným s vypořádáním společného jmění manželů.

První část diplomové práce se věnuje společnému jmění obecně, vymezení pojmu společného jmění manželů, definičním znakům společného jmění manželů a vzniku společného jmění manželů. Obsah společného jmění manželů je probrán podrobněji ve vztahu k aktivům i pasivům, která se mohou stát součástí společného jmění manželů. V první části diplomové práce jsou popsány také režimy, kterým může majetkové uspořádání mezi manžely podléhat, a to režim zákonný, režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu.

Druhá část diplomové práce týkající se vypořádání společného jmění manželů je zaměřena na důvody, pro které k vypořádání společného jmění manželů dochází, tedy zánik, zrušení a zúžení společného jmění manželů. Druhá část diplomové práce se dále zaměřuje na jednotlivé způsoby vypořádání společného jmění manželů, a to vypořádání společného jmění manželů dohodou, rozhodnutím soudu a na základě zákonné právní domněnky, jakož i na ochranu třetích osob při vypořádání společného jmění manželů.

Třetí část diplomové práce se zabývá dvěma vybranými problémy spojenými s vypořádáním společného jmění manželů. Prvním z vybraných problémů je valorizace vnosů ve smyslu § 742 odst. 2 občanského zákoníku. Valorizace vnosů je nejprve rozebrána obecně ve světle platné i zrušené právní úpravy, a dále je analyzována aktuální judikatura Nejvyššího soudu a na ní reagující judikatura Ústavního soudu. Druhým vybraným problémem je výklad pojmu „zisk“ ve smyslu § 709 odst. 2 občanského zákoníku, konkrétně zda pojmem zisk lze rozumět také nárůst hodnoty majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z (bývalých) manželů, přičemž závěr je vyvozen z rozboru právních názorů objevujících se v aktuální i starší odborné právní literatuře a v soudních rozhodnutích.

Klíčová slova

Společné jmění manželů, vypořádání společného jmění manželů, valorizace vnosů, zisk

Abstract

Settlement of matrimonial property – selected issues

The topic of the thesis is selected issues of the settlement of matrimonial property. The aim of the thesis is to describe the current legal regulation of the matrimonial property and the settlement of matrimonial property and to analyze in more detail two selected problems related to the settlement of matrimonial property. The thesis further aims to analyze legal opinions appearing in the legal literature and in recent court decisions and offer possible solutions on selected problems.

The first part of the thesis is devoted to matrimonial property in general, the definition of matrimonial property, the defining features of matrimonial property and the creation of matrimonial property. The content of the matrimonial property is discussed in more detail in relation to the assets and liabilities that may become part of the matrimonial property. The first part of the thesis also describes regimes to which the property regime between the spouses may be subject, namely the statutory regime, the contractual regime and the regime established by a court decision.

The second part of the thesis on the settlement of matrimonial property focuses on the reasons for settlement of matrimonial property, i.e. the dissolution, annulment and reduction of the matrimonial property, and the various methods of settlement of matrimonial property, namely the settlement of matrimonial property by agreement, court decision and on the basis of a legal presumption, and the protection of third parties in the settlement of matrimonial property.

The third part of the thesis deals with two selected issues related to the settlement of matrimonial property. The first of the selected issues is the valorization of contributions within the meaning of Section 742(2) of the Civil Code. The valorization of contributions is firstly analyzed in general terms in the light of the current and repealed legislation, and then the current case law of the Supreme Court on the valorization of contributions and the case law of the Constitutional Court are analyzed. The second issue is the interpretation of the term “profi” within the meaning of Article 709(2) of the Civil Code. This part of the thesis focuses on the specific question of whether the term profit can also be understood as an increase in the value of property owned exclusively by one of the (former) spouses and seeks an answer in current and non-current legal literature and court decisions.

Key words

Matrimonial property, settlement of matrimonial property, valorization of contributions